

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 930.8:7.046.1:737.1](560)"652"

DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(53\).2025.341459](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(53).2025.341459)

ГОРИ І БОГИ: МЕТАМОРФОЗИ «ВИСОКОЇ КЛАСИКИ» В КУЛЬТУРНИЙ СПАДЩИНІ АНТИЧНОЇ АНАТОЛІЇ

Анастасія Баукова¹

кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та історії стародавніх цивілізацій,

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

E-mail: anastasiya.baukova@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1636-981X>

Стаття присвячена аналізу культурної спадщини античного часу, яка стосувалась персоніфікації сил природи, зокрема гір. Гори в усі часи відігравали важливу ментальну та практичну роль в житті людей – були бар'єрами, орієнтирами, захистом, дарувальниками добробуту та корисних копалин. Висота чи незвичні абрисы вражали людську уяву і породжували творчі нурти. Усе це спричиняло те, що в уяві давніх людей гори були садибою богів, на їх схилах відбувались ключові міфологічні сюжети, де вирішувалась доля як безсмертних, так і людей. Змінювалось не тільки уявлення про географічний об'єкт, але й про бога, пов'язаного з горою. Монетні зразки заховали для нас інформацію про те, що колись господарями гір були не Зевс Олімпійський чи Кібела, а місцеві лідійські, фрігійські, кілійські божества. Гірські боги, на відміну від персоніфікації інших сил природи, не отримали розвинутої моделі візуалізації, але в літературних джерелах зберігся значний пласт інформації про них. З плином часу певні гори ставали символами регіону, і, хоч позбавлені міфічного ореолу, проте продовжували бути основою локальних ідентичностей. Гірського бога, як правило, показували у вигляді старшого чоловіка або погруддя чоловіка із густою бородою та хвилястим волоссям. Без словесної вказівки таке зображення було легко сплутати або з Зевсом, або, навіть, з Гомером. Можна говорити, що сакральна сфера гір включала в себе як персоніфікованих богів (Тмол, Сипіл, Кібела), місця поклоніння та пам'ять про віттарі або була символом добробуту населення, коли композиція поєднувала зображення гори та богині Тюхе, Геліоса. Згодом панівні висоти регіону стали персоніфікуватись не через антропоморфне зображення, а через зображення гори й здебільшого зірки над вершиною. Саме цей процес еволюції від божества до сюжету іконографічних етюдів на монетах і простежується в запропонованому дослідженні.

Ключові слова: античне Середземномор'я, гори, Сипіл, Іда, міфологія, гірські божества, римська провінція Азія, монети.

Постановка проблеми. Фантазія та здатність наділяти об'єкти додатковими властивостями притаманна кожній людині. Навіть сьогодні, в час наукового прогресу та пришвидшеного розвитку науки, людина не втратила здатності шукати знаки, символи, бачити надприродне в навколишньому оточенні. Не дивно, що в уявленні первісних людей світ природи був проявом діяльності могутніх богів та різнопланових божеств. Одним із місць, які вважались обителлю богів чи місцем їх діянь, були гори. Видимі кордони не тільки у світі живих, а й видимі кордони між світом людей та богів.

У свідомості давніх людей гори були захистом, непереборною перешкодою, невідомим чи недосяжним майбутнім, місцем творення див (передусім кліматичного характеру). Саме цим і цінна частина міфологічної спадщини, де йдеться про гірських богів. На відміну від богів олімпійського пантеону, персоніфікації сил природи рідко знаходили своє відображення в скульптурі чи іншого роду іконографічних джерелах. Особливо актуальним це є у випадку гірських богів в античній міфології. Хоча Балканський півострів мав значну кількість гористих місцевостей, але все ж таки на цій території священне

значення мали кілька гір – Олімп та Гелікон, які, тим не менш, були садибами богів. А на території Малої Азії створено та збережено сюжети про правдивих богів гір. Територія Анатолії загалом вирізняється своєю висотністю й особливості рельєфу визначили множинність реліктових державних та ментальних кордонів. Часто вони проходили по гірських хребтах, а певні гори в різних частинах західного узбережжя півострова ставали частиною локальних ідентичностей.

Цікавим є те, що рівень розвитку міфологічного світогляду на різних етапах існування європейської цивілізації спричинив те, що не всі народи створили своє бачення реляції бога (Бога, богів) та гір (гори). Але все ж таки, немає жодного європейця, який би не чув про гори, пов'язані із присутністю божественного – Голгофа, Тавор, Сінай, Афон, вищезгадані Олімп та Гелікон, Парнас, Етна, Іда тощо. Знавці античної міфології розширяють цей список завдяки Тмолу, Сипілу, Пеліону, Отріс тощо.

Для сучасного Українця сакральне місце в ідентичності займають гори Говерла, Роман-Кош, Піп Іван. Мемною частиною ідентичності наших співгромадян стали передусім Щекавиця та Високий

¹ © Баукова А.

Замок. Українська культурна модель містить згадку про Лису гору, яка, найчастіше, має множинну географічну локалізацію. Впевнена, що більшість читачів можуть доповнити цей список локальними горами, які посідають важливе місце в культурі кожного регіону України. Усе це підкреслює, що, не зважаючи на часову віддаленість від античного світу, гори творили та творитимуть опору для формування ідентичності.

Однак, при всьому цьому різноманітті, ми не знайдемо візуалізації гірських божеств в мистецтві та культурі. Тим ціннішими є приклади з пам'яток Анатолії загалом і римської провінції Азія зокрема, коли на монетах вміщувались відповідні символи. У запропонованому дослідженні буде проаналізовано образ гір Анатолії в мистецтві та культурі римського часу з акцентом на нумізматику джерела.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гори, як частина духовної культури населення різних куточків земної кулі ставали об'єктом дослідження представників галузей гуманітарних наук. Одним із найперших було дослідження про гору Арарат та Кавказькі гори, що вийшло друком наприкінці XIX ст. [Бруссе, 1896]. Вивчення починалось від локалізації гір із «Святого писма», а потім розширилось на всі священні гори. Одним із найважливіших дослідників є Едвін Бернбаум, який з кінця 70-х рр. XX ст. вивчав характеристики та значення в місцевих та світовій культурі гір як прояву комунікації між людиною та природою [Bernbaum, 1980; Bernbaum, 2006, 2017]. Проаналізувавши відомості про різні священні гори світу Бернбаум підкреслив, що, хоча і не існує якоїсь певної універсальної теми, котра б єднала об'єкти такого типу, однак є певні закономірності, на підставі яких можна прояснити основні ролі, що відіграють священні вершини в різних культурах [Bernbaum, 2022, р. 283]. Окремі гори стародавнього Середземномор'я перебували в центрі уваги багатьох дослідників [Anati, 1986; Hakman, 2017; Baydyr, 1994]. У чому привабливість гір та чому людині завжди хотілось пізнати таємниці вершин з історичного погляду проаналізовано у праці Ф. Барлетта [Barlett, 1993]. Взаємозв'язок людини та гір «з особливої, обмеженої точки зору, перспективи казкових історій, де гора, крізь час і традиції, відіграє головну роль» розглянуто у праці Поля Самівела [Gayet-Tancrède (Samivel), 1973].

Постановка цілей. Метою статті є аналіз відомостей писемних та візуальних джерел з метою розкриття місця та ролі гір у творенні культурного ландшафту Анатолії римського часу. Подібний аналіз дозволяє побачити трансформацію уявлення про географічний об'єкт (гору) від надання божественних ознак до пізнання глибин вершини, символу, ментального якоря епохи. Також через подібні дослідження можна простежити емоційний зв'язок людини із середовищем і те, як цей зв'язок стає (або не стає) основою локальних ідентичностей.

Виклад основного матеріалу. Персоніфікація гірських божеств в пластиці та нумізматиці не була унікальним явищем, адже в регіоні дуже інтенсивно представлені зображення річкових божеств. Вшанування божественності Скамандра, Меандра,

Каїка та інших його приток, Герма, Риндака відбувалось через вживання в назві та уміщення зображень на монетах міст в їх долинах [Баукова, 2021; 2023]. Міста в долині Меандру так чи інакше у своїй самопрезентації згадували річкового бога і підкреслювали значення річки для культури та економіки краю. А от іконографічна традиція щодо гір не набула такого розвитку.

Найдавніші відомості про концепцію божественності гір залишив для нас Гесіод в «Теогонії». Він пише:

«Гєя ж, Земля, собі рівного, спершу Урана зродила,
Зорями вкритого, щоб і її усю міг він укрити,
Щоб і блаженні боги безпечну мали оселю.

Потім – гори стрімкі, богинь укриття чарівливі,
Німф, які в горах живуть, де ущелини лісом
порослі» [Гесіод, Теогонія, 120].

Гори в грецькій міфології належали до передвічних богів, окреслюваних терміном *protogenoi*. Перекази про них творились тоді, коли деталізація була непотрібною, але всіх їх називали «*ougea*». На відміну від річок, яких було 90 синів і 90 дочок, Гесіод не деталізує скільки постало гір. Овідій у своїх «Героїдах» теж говорить про гірські божества (*numina montanum*) [Овідій, Героїди 4. 169] без чіткого визначення, тому важко прослідкувати розвиток географічної свідомості на різних етапах міфотворчості.

Однією зі знакових гір для духовної культури різних цивілізацій Анатолії була гора Сипіл (сучасна турецька назва – *Spil Dağı*, *Σίπιλος* чи *Sípilos* давньогрецькою, чи латиною відповідно). Ця гора в часи хетської держави була центром пошанування Кібели, а пізніше богиню почали називати або *Meter oreie*, або просто *Sipylene* [Lexikon der griechischen und römischen Mythologie, 4, р. 950]. На її схилі в часи хетського панування вирізали зображення сидячої Кібели, яку деколи помилково вважали Ніубою (Іл. 1, 2).

Для античної людини Сипіл був пов'язаний передусім із міфами про лідійського царя Тантала (і, опосередковано, про Зевса). Антонін Ліберал у своїх «Метаморфозах» наводить інформацію про те, що козу Амалфею, яка годувала маленького Зевса в печері на Іді, сторожив золотий пес. Після повалення Кроноса Зевс наказав собаці сторожувати святилище на Криті. Звідти її викрав та переніс на гору Сипіл Пандарей, син Мєропа. Тут золотого пса мав сторожити син Зевса Тантал. Однак, по впливу певного часу, коли Пандарей хотів повернути собі пса, Тантал запрягся що не брав його. За крадіжку Зевс перетворив Пандарея на скелю там, де він стояв, а Тантала, за фальшиву присягу, уразив блискавкою та звалив йому на голову гору Сипіл [Antoninus Liberalis, *Metamorphoses*, XXXVI, 3]. Можливо, інформацію про звалення на Тантала Сипіла слід тлумачити як метафору поховання. Павсаній у своєму «Описі Еллади» згадує, що могила Тантала, якого вважали сином Зевса, він бачив на Сипілі та вважав її достойною для огляду. Опосередковано Павсаній натякає про існування на схилах Сипілу садиби Тантала [Paus. *Description of Greece* 2.22.3], яку пізніше Пліній Старший назве містом Танталіс [Plin. *Nat.* 2.93]. В іншому місці Павсаній ще раз згадує

могили Тантала на Сипілі за храмом Пластени Матері та озеро Тантала [Paus. Description of Greece V, 13, 7]. Донькою Тантала була Ніоба, історію якої дуже поетично переказав грекомовний епічний автор IV ст. Квінт Смірнський: «Сипіл – гора, де боги створили Ніобу кам'яною скелею, з якої завжди течуть сльози: високо вгорі скеляста скеля схиляється, ніби хтось плаче, плаче, водоспади кричать з далекого лункого Герма, стогону співчуття: вершини Сипіла, що сягають неба, де завжди пливе туман, ненависний пастухам, луною віддають крик. Дивним дивом здається ця Скеля Ніоби людям, які проходять повз, ногами сполохані: там вони бачать подобу схиленої жінки, що ридає в глибині мук, і її сльози падають, коли вона безкінечно сумує, вражена горем. «Так», ти б сказав, що «це справді так, дивлячись на це здалеку; але коли ти стоїш поруч, вся ілюзія зникає; і ось, скеля з крутими бровами, уламок, відірваний від Сипіла – і все ж Ніоба». Там, огортаючи її дивиною, борг божественного гніву [її дітей, убитих Аполлоном та Артемідіою], розбите серце під виглядом розбитого каменю» (переклад з англ. – *авт.*) [Quintus Smyrnaeus, Fall of Troy 1. 390 ff]. Аполлодор писав, що після загибелі дітей «Ніоба покинула Фіви та пішла до свого батька Тантала в Сипіл, і там, молячись Зевсу, вона перетворилася на камінь, і сльози течуть з каменю вдень і вночі» [Apollodorus, The Library, 3.5.6] (Іл. 3).

У зв'язку із дослідженням слід підкреслити іншу особливість: магістрати міст навколо річок досить часто використовували антропоморфні постаті річкових богів у монетному карбуванні. А от міста у підніжжя гір, наприклад Магнезія біля Сипіла (сучасна Маніса) чи Троя поблизу Іди вкрай рідко використовували зображення гірських божеств. Рідкість таких випадків унеможливило виведення будь-яких теорій щодо хронологічних маркерів зміни ідеології чи культурних традицій. І тим не менше, зображення на монетах гірських богів у вигляді погруддя бородатого чоловіка із пишною бородою (Іл. 4) заперечує твердження Мерала Хакмана, що гірське зображення використовувалося як зображення бога або його трону [Hakman, 2017, p. 463]. Цінність лідійських монет в тому полягає, що легенди час від часу називають персонаж, вміщений на поверхні. Завдяки магістратам лідійських міст ми можемо непомилково ідентифікувати не тільки Зевса Лідійського [Баукова, 2025], а й гірського бога Сипіла. Ця зв'язка, гори й Зевса, є доволі типовою не тільки в міфологічних історіях (про Іду, Олімп, Сипіл, Аргей), а й в іконографії, коли погруддя старшого чоловіка з пишним хвилястим волоссям, вусами та бородою зчитувалось як приналежне потужному, давньому богу. А хто міг бути потужнішим за Зевса в Східному Середземномор'ї античної доби? Тому наявність легенди ΣΠΥΛΟΥ, ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΣΠΥΛΑ, ΜΑΓΝΗ ΣΠΥΛΟ дає змогу заповнити прогалини в різноманітні зображень богів і ідентифікувати локальних божеств, які згодом, в римську добу, стануть асоціюватись із Зевсом. Тут можна подискутувати з твердженням, що «без підпису зображення навряд чи можна було б ідентифікувати як гірського бога» [LIMK, VII –1, p. 778]. Проблема в тому, що немає як такого «набору» для ідентифікації гірських богів – у них не було

символів, не було чітко окреслених атрибутів, не було ситуації, яка б могла стати основою візуалізації таких богів – навіть в оздобленні монет Магнезії біля Сипіла частіше представлена постать річкового бога Герма чи Кібели, аніж персоніфікація епонімної гори!

За межами провінції Азія гори показувались скорше як географічний орієнтир, без будь-якого ясного натяку на міфологічну історію. Такими є дідрахми з погруддям Луція Вера з Цезарії в Кападокії (Іл. 5), де вміщено зображення гори Аргей (сучасна назва – Ерджіяс, поблизу Кайсері). Ця гора (стратовулкан) за словами Страбона була «найвищою, її вершина була завжди вкрита снігом і за словами небагатьох людей, які туди піднімались, в ясні дні звідти можна було бачити два моря – Понт та Ісське (Чорне та Середземне – прим. *авт.*) За часів правління царя Архелая (цар Карпадокії упродовж 36 р. до н.е. – 17 р. н.е. – прим. *авт.*) відновлено культ гори» [Strabo, Geographica 12.2.7.]. Як про дійову особу, про персоніфіковану гору Аргея говорить і Клавдій Клавдіан у своєму творі «Проти Евтропія» [C. Claudiani, In Eutropium, II, 114] В іншому місці Клавдіан називає Аргея батьком коней. За християнською традицією саме на горі Ерджіяс святий Георгій вбив диявола – сатану у вигляді дракона.

На напівавтономних монетах Докумеона часів династії Северів у Фригії є також зображення крутої гори Агдістіс, пов'язаної із культом Кібели (Іл. 6). Завдяки легенді ΑΝΓΔΙΣΣΗΝΟΝ навколо зображення можна ідентифікувати цей об'єкт, оскільки інші монети автономного карбування мають тільки етнонім – ΔΟΚΙΜΕΩΝ.

Агдістіс (деколи Агдея) була фригійським божеством-гермафродитом, пов'язаним з Аттісом, а пізніше і з Кібелою. Головним центром шанування Агдісіс, яка не була *sensus stricto* гірським божеством, було місто Пессінунт, де за часів Атталідів існувало святилище анатолійської Матері богів (Кібели Пессінунтської) [Strabo, Geographica, XII, 5, 3]

Хоча в композиціях наведених монет жодним чином не підкреслено божественні ознаки чи сакральні центри схилів гір, однак ці гори були опорою місцевих ідентичностей населення Анатолії та пізніше стали частиною самопрезентації міст римського часу.

Висновки. Аналіз міфологічної спадщини показує, що не кожна гора мала свого бога та міфологічну історію. Людську уяву передусім вражали гори з цікавими та незвичними обрисами чи найвищі точки гірських пасм. У першому випадку людська фантазія, яку в сьогоденні ми називаємо парейдолією, пов'язала гори із закам'янілими постатями (наприклад Ніоби), а візуальний ефект фізичного притягування вершинами гір блискавок спричинив асоціювання цих місць із садибами богів. Слід пам'ятати, що блискавки й самі були символами Зевса, Тора, Перуна, інших дійових осіб в міфах з гірськими сюжетами.

Гори регіону для українського читача лише на перший погляд, є малознаними та невідомими. Навіть побіжний аналіз міфологічної давньогрецької спадщини допоможе пригадати, що гори Іда, Тмол, Сипіл були пов'язані із ключовими подіями Троянської війни чи історіями з життєпису головних богів – Зевса, Артеміді, Кібели, Аполлона, місцевих гірських

божеств. Однак менш відомим є те, що сюжети про Тантала чи Ніобу теж пов'язані із горами Анатолії.

Також вже побіжне занурення у світ античної міфології акцентує на назвах гір. Деколи, як у випадку Олімпу, Іди чи менш знаних вершин, назви гір повторюються в різних частинах Середземномор'я. Можна припустити, що такий своєрідний «топографічний хаос» був пов'язаний із розселенням мешканців метрополій в інших частинах Ойкумени, а також тим, як сприймалися гори в повсякденні. Для сучасників назви гір відіграють роль топографічних прив'язок для подорожей ними, а на межі ер такої потреби не існувало, адже давні греки не мандрували горами. З іншого боку, назви гір не були виключно словами. Вивчення комплексу писемних, іконографічних та лінгвістичних джерел дає змогу побачити те, яким чином в давнину мислили про гори. Ці відомості, як і міфологічна спадщина, буквально дають нам факти для реконструкції того, хто дивився на ці гори, звідки він на них дивився і чим були для нього ці гори. Таким чином, аналізуючи джерельну базу можна хоча б приблизно намітити ментальну мапу і її зміни в різні часові проміжки античної історії.

Власне висота гір, як в давнину, так і сьогодні, викликає подив і благоговіння. Саме тому гори ставали релігійним символом в багатьох культурах. Під час дослідження схилів гір встановлено, що більшість з них були культовими центрами ще з часів палеоліту, а пік релігійної активності спостерігався саме в часи

II – I тисячоліття до н.е. Про більшість з цих культів немає жодної детальної інформації, однак саме нумізматичні джерела та міфологічна спадщина Анатолії дають змогу привідкрити завісу над хоча б частиною з них. Можна говорити, що сакральна сфера гір включала в себе як персоніфікованих богів (Тмол, Сипіл, Кібела), місця поклоніння та пам'ять про вівтарі (Агдістіс, Аргеї, Герізім в Самарії), або була символом добробуту населення, коли композиція поєднувала зображення гори та богині Тюхе, Геліоса, зірки. Хоча гори належали до першого покоління богів і теж часто виступали частинами композицій на монетах, аналіз останніх вказує на існування двох типів зображень. Перший – коли гора була богом чи місцем перебування богів, а другий – коли гори були географічною прив'язкою і способом ідентифікації. Сукупність джерел вказує, що початки кристалізації іконографії гірських божеств відбулись в часи існування Хетської держави, в добу античності набули свого помірного розвитку та трансформації, і повністю зникли, як і відповідні культи, до кінця III ст. н.е. Особливістю Сипіла, Аргея, а тим більше Агдістіс було те, що на відміну від Тмола, ці гори в писемних джерелах безпосередньо не названі богами. Однак в іконографії монет ми бачимо різні спроби показати божественну сутність опікунського божества і, через створення образу гірського бога, показати вплив географічних особливостей гори на економіку та добробут регіону.

Список використаних джерел

- Anati, E., 1986. *The Mountain of God: Har Karkom*. [Online]. Доступно: <https://archive.org/details/mountainofgodhar0000anat/page/4/mode/2up> (дата візиту: 26.06.2025).
- Antoninus Liberalis. *Metamorphoses*. Translated by Francis Celoria. Routledge, 1992. [Online]. Доступно: <https://topostext.org/work/216#36> (дата візиту: 20.05.2025).
- Apollodorus. *The Library*. Translated by Sir James George Frazer. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [Online]. Доступно: <https://www.theoi.com/Text/Apollodorus1.html> (дата візиту: 01.07.2025).
- Bartlett, Ph., 1993. *Undiscovered Country: The Reason We Climb*. The Ernest Press, 192 p.
- Baydur, N., 1994. *Anadolu'daki kutsal daglar. Dag-tanrilar, klasik çağ*. Istanbul: Graphis Yayinlari, 120 p.
- Bernbaum, E., 1980. *The Way to Shambhala. A Search for the Mythical Kingdom beyond the Himalayas*. NY: Anchor Press/Doubleday/Garden City, 316 p.
- Bernbaum, E., 2006. "Sacred Mountains: Themes and Teachings.", *Mountain Research and Development* 26, no. 4, pp. 304–309.
- Bernbaum, E., 2017. "The Spiritual and Cultural Significance of Nature: Inspiring Connections between People and Parks." *Science, Conservation, and National Parks*, edited by Beissinger, Steven R., Ackerly, David D., Doremus, Holly, and Machlis, Gary E., Chicago and London: University of Chicago Press, pp. 294–315.
- Bryce, J., 1896. *Transcaucasia and Ararat*. 4th ed. rev., London and New York: Macmillan and Co, 526 p.
- C. Claudiani. In *Eutropium*, a Loeb Classical Library editi MCMXXII (1912). [Online]. Доступно: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Claudian/In_Eutropium/2*.html (дата візиту: 11.08.2025).
- Clifford, R. J., 1972. *The Cosmic Mountain in Canaan and the Old Testament*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 221 p.
- Daumal, R., 1974. *Mount Analogue: A Novel of Symbolically Authentic Non-Euclidean Adventures in Mountain Climbing*. Translated by Roger Shattuck, Baltimore, MD: Penguin Books Inc, 160 p.
- Gayet-Tancrède (Samivel), P., 1973. *Hommes, cimes et dieux: les grandes mythologies de l'altitude et la légende dorée des montagnes à travers le monde*, Paris: Arthaud. 465 s.
- Hakman, M., 2017, Identification of a new cult in Cappadocia: Zeus Argaïos, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt: 10 Sayı: 54 Yıl: 2017 / Volume: 10, Issue: 54, Year: 2017, pp. 463–467. [Online]. Доступно: <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/identification-of-a-new-cult-in-cappadocia-zeus-argaios.pdf> (дата візиту: 14.08.2025).
- Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, 1884, Bd.4, Leipzig: B. G. Teubner, 1408 s. [Online]. Доступно: <https://archive.org/details/aufhrlicheslexi3341rosch/page/532/mode/2up> (дата візиту: 24.08.2025).
- LIMK – *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*. vol. VII. 1065 p. [Online]. Доступно: https://archive.org/details/limc_20210516/Lexicon%20Iconographicum%20Mythologiae%20Classicae/LIMC%20VII-1%20Oidipous-Theseus/page/n403/mode/2up (дата візиту: 24.08.2025).
- Pausanias. *Description of Greece*, translated by W. H. S. Jones. [Online]. Доступно: <https://www.theoi.com/Text/Pausanias2B.html> (дата візиту: 15.08.2025).

Pliny the Elder. *The Natural History*, John Bostock, M.D., F.R.S., H.T. Riley, Esq., B.A., Ed. [Online]. Доступно: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0137:book=2:chapter=93&highlight=tantalus> (дата візиту: 24.08.2025).

Quintus Smyrnaeus. *Fall of Troy*. Transl. A.S.Way, London: W. Heinemann; Cambridge Harvard University Press, 1913. [Online]. Доступно: <https://archive.org/details/falloftroy00quin> (дата візиту: 14.08.2025).

SNG von Aulock – *Sylloge Nummorum Graecorum*, 1957. Sammlung Hans von Aulock, Vol. 1: Pontus, Paphlagonia, Bithynia, Mysia, Troas, Aiolis, Lesbos, Ionia, Berlin, 1049 p.

Баукова, А. Ю. 2023. Історична гідрогеографія північної частини Римської провінції Азія в світлі писемних та нумізматичних джерел, *Стародавнє Причорномор'я*, випуск XIV, с. 257–265.

Баукова, А. Ю. 2025. Нумізматичні замальовки до портрета Зевса Лідійського, *Історія релігій в Україні*, вип. 35, с. 29–42. [Online]. Доступно: URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001575736> (дата візиту: 16.08.2025).

Баукова, А.Ю. 2021. Уособлення річкових богів у монетному карбуванні римської провінції Азія, *Eminak*, вип.1 (33), с. 266–278.

Гесіод, 2020. *Походження богів. Роботи та дні. Щит Геракла*, Львів: Априорі, 136 с.

Овідій, 2022. *Героїди*. Пер. А. Содомора, Н. Ващишин, Львів: Априорі, 144 с.

References

Anati, E., 1986. *The Mountain of God: Har Karkom*. URL: <https://archive.org/details/mountainofgodhar0000anati/page/4/mode/2up> (in English).

Antoninus Liberalis. *Metamorphoses*. translated by Francis Celoria. Routledge, 1992. URL: <https://topostext.org/work/216#36> (in English).

Apollodorus. *The Library*. Translated by Sir James George Frazer. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. URL: <https://www.theoi.com/Text/Apollodorus1.html> (in English).

Bartlett, Ph., 1993. *Undiscovered Country: The Reason We Climb*. The Ernest Press, 192 p. (in English).

Baukova, A. Ju., 2023. Istorychna hidrogeographia pivnichnoy chastyny Rymaskoi provincii Azija w svitli pysemnych ta numizmatychnych [Historical hydrogeography of the northern part of the Roman province of Asia in the light of written and numismatic sources], *Starodavnie Prychornomor'ja*, vol. XIV, s. 257–265. (in Ukrainian).

Baukova, A. Ju., 2025. Numizmatychni zamaliovki do portretu Zeusa Lidijskogo [Numismatic sketches for the portrait of Zeus Lydios (Zeus of Lydia)], *Istorija religij w Ukraini*. vol. 35, s. 29–42. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001575736> (in Ukrainian).

Baukova, A. Ju., 2021. Uosoblennia richkovykh bogiv u monetnomu karbuванні rym's'koj provinciji Azija [Personification of River Gods in Coinage of Roman Province of Asia], *Eminak*, vol. 1 (33), s. 266–278. DOI [https://doi.org/10.33782/eminak2021.1\(33\).507](https://doi.org/10.33782/eminak2021.1(33).507) (in Ukrainian).

Baydur, N. 1994. *Anadolu'daki kutsal daglar. Dag-tanrilar, klasik çağ*. Istanbul: Graphis Yayinlari, 120 p. (in Turkish).

Bernbaum, E., 1980. *The Way to Shambhala. A Search for the Mythical Kingdom beyond the Himalayas*. NY: Anchor Press/Doubleday/Garden City, 316 p. (in English).

Bernbaum, E., 2006, “Sacred Mountains: Themes and Teachings.”, *Mountain Research and Development* 26, no. 4, pp. 304–309. (in English).

Bernbaum, E., 2017, “The Spiritual and Cultural Significance of Nature: Inspiring Connections between People and Parks.” *Science, Conservation, and National Parks*, edited by Beissinger, Steven R., Ackerly, David D., Doremus, Holly, and Machlis, Gary E., Chicago and London: University of Chicago Press, pp. 294–315. (in English).

Bryce, J., 1896. *Transcaucasia and Ararat*. 4th ed. rev., London and New York: Macmillan and Co. 526 p. (in English).

C. Claudiani. In *Eutropium*, a Loeb Classical Library editi MCMXXII (1912), URL: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Claudian/In_Eutropium/2*.html (in English).

Clifford, R. J., 1972. *The Cosmic Mountain in Canaan and the Old Testament*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 221 p. (in English).

Daumal, R., 1974. *Mount Analogue: A Novel of Symbolically Authentic Non-Euclidean Adventures in Mountain Climbing*. Translated by Roger Shattuck. Baltimore, MD: Penguin Books Inc., 160 p. (in English).

Gayet-Tancrède (Samivel), P., 1973. *Hommes, cimes et dieux: les grandes mythologies de l'altitude et la légende dorée des montagnes à travers le monde*, Paris: Arthaud, 465 s. (in French).

Hakman, M., 2017, Identification of a new cult in Cappadocia: Zeus Argaïos, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, Cilt: 10 Sayı: 54 Yıl: 2017 / Volume: 10, Issue: 54, Year: 2017, pp. 463–467. URL: <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/identification-of-a-new-cult-in-cappadocia-zeus-argaios.pdf> (in English).

Hesiod, 2020, *Pochodzhennia bogiv. Roboty I dni*. Shchyt Herakla [The Origin of the Gods. Works and Days. The Shield of Heracles], Lviv: Apriori, 136 s. (in Ukrainian).

Lexikon der griechischen und römischen Mythologie, 1884, Bd.4, Leipzig: B. G. Teubner, 1408 s. URL: <https://archive.org/details/ausfhrlicheslexi3341rosc/page/532/mode/2up> (in Deutsch).

LIMK – *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, vol. VII, 1065 p. URL: https://archive.org/details/limc_2010516/Lexicon%20Iconographicum%20Mythologiae%20Classicae/LIMC%20VII-1%20Oidipous-Theseus/page/n403/mode/2up (in English).

Ovidij, *Heroidy* [Heroides]. Per. A.Sodomora, N. Vashchyshyn, Lviv: Apriori, 2022, 144 s. (in Ukrainian).

Pausanias. *Description of Greece*, translated by W. H. S. Jones. URL: <https://www.theoi.com/Text/Pausanias2B.html> (In English).

Pliny the Elder, *The Natural History*, John Bostock, M.D., F.R.S., H.T. Riley, Esq., B.A., Ed. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0137:book=2:chapter=93&highlight=tantalus> (in English).

Quintus Smyrnaeus, *Fall of Troy*. Transl. A.S.Way, London: W. Heinemann; Cambridge Harvard University Press, 1913. URL: <https://archive.org/details/falloftroy00quin> (in English).

SNG von Aulock – *Sylloge Nummorum Graecorum*, 1957, Sammlung Hans von Aulock Vol. 1: Pontus, Paphlagonia, Bithynia, Mysia, Troas, Aiolis, Lesbos, Ionia, Berlin. (in English).

Anastasiya Baukova

PhD (in history), Associate Professor of the Department of Archaeology and History of Ancient Civilizations,
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

MOUNTAINS AND GODS: METAMORPHOSES OF THE "HIGH CLASSIC" IN THE CULTURAL HERITAGE OF ANCIENT ANATOLIA

The article is devoted to the analysis of the cultural heritage of ancient times, which concerned the personification of the forces of nature, in particular mountains. Mountains have always played an important mental and practical role in people's lives – they were barriers, landmarks, protection, givers of well-being and minerals. Height or unusual outlines amazed the human imagination and gave rise to creative currents. All this led to the fact that in the imagination of ancient people, mountains were the estate of the gods, on their slopes key mythological plots took place, where the fate of both immortals and people was decided. Not only the idea of a geographical object changed, but also about the god associated with the mountain. Coin specimens have hidden for us information that once the masters of the mountains were not Zeus of Olympia or Cybele, but local Lydian, Phrygian, Cilician deities. Mountain gods, unlike the personification of other forces of nature, did not receive a developed model of visualization, but a significant layer of information about them has been preserved in literary sources. Over time, certain mountains became symbols of the region, and, although deprived of a mythical halo, nevertheless continued to be the basis of local identities. The mountain god, as a rule, was shown in the form of an older man or a bust of a man with a thick beard and wavy hair. Without a verbal indication, such an image was easy to confuse either with Zeus or even with Homer. We can say that the sacred sphere of the mountains included both personified gods (Tmolus, Sipylus, Cybele), places of worship and the memory of altars or was a symbol of the well-being of the population, when the composition combined the image of the mountain and the goddess Tyche, Helios. Over time, the dominant heights of the region began to be personified not through an anthropomorphic image, but through the image of a mountain and, most often, a star above the peak. It is this process of evolution from a deity to the plot of iconographic sketches on coins that is traced in the proposed study.

Keywords: ancient Mediterranean, mountains, Sipylus, Ida, mythology, mountain deities, Roman province of Asia, coins.

Статус статті:

Отримано: 03.09.2025 Прийнято: 14.09.2025 Опубліковано: 01.11.2025

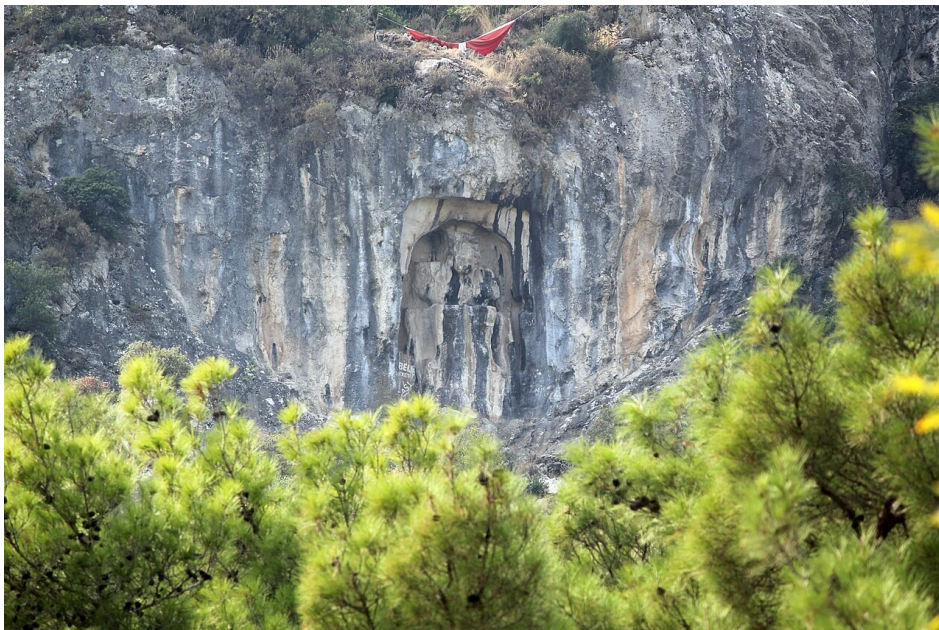
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0)

ISSN 2523-4498 (Print) ISSN 2786-6513 (Online)

ІЛЮСТРАЦІЇ

Іл. 1. Фрагмент листівки XIX ст. із зображенням статуї Кібели на схилах Сипіла.
[<https://it.wikipedia.org/wiki/Sipylos#/media/File:KybeleStatue19thCenturyPostcardMountSipylusManisaTurkey.jpg>].

Іл. 2. Статуя Кібели на схилах Сипіла
[<https://es.wikipedia.org/wiki/S%C3%ADpilo#/media/Archivo:KybeleManisa.JPG>].

Іл. 3. Скеля, що плаче — природне утворення на горі Сипіл у Манісі, яке пов'язують з Ніобою [https://www.flickr.com/photos/carolemage/18548112254/].

Іл. 4. Персоніфікація гірського бога Сипіла на монеті з Магнесії біля Сипілу [SNG von Aulock 2998].

Іл. 5. Гора Аргей на монетах з погруддям імператора Луція Вера з Цезареї в Каппадокії [Solidus Numismatik – Auction 145, Lot 156. <https://www.coinarchives.com/a/results.php?search=%5Bmetcalf%5D>].

Іл.6. Гора Агдістис на монетах Домітіона в Фрігії [SNG von Aulock 8355].